

ספר

אהל משה

[1234567]

חדושים ובאורים על הרמב"ן שעל התורה
ומתרג' במקומות רבים הקושיות מהבינו
הרא"ם על רבינו הגדול הרמב"ן זלה"ה. גם
נמצא בו פירושים נחמדים על אנרות מהש"ס
ומדרשים. מאת הצעיר משה בלא"א הרב
המפורסם בדורו מ' אלעזר חיים זלה"ה
דומ"צ דק"ק מעזרימ"ש.

זוהר רשיא

בדפוס הרבני מהר"ן נתן שריפטגניססער נ"י

שנת תרל"ח לפ"ק

СЕРФЕРЪ ОГЕЛЬ МОВША

Коментаръ на 5 книги

В А Р Ш А В А 1878

Въ Типографіи Н. Шрифтгиссера

на улицѣ Налѣвки № 2242

1234567 п.п.п.

Дозволено Цензурою, Варшава. 17 Мая 1878

הסכמת

כבוד ידל' נפש בית ישראל וידידה' ה"ה הרב הנאון הג' סיני ועוקר הרים
הצדיק המצדיק פ"ה ע"ה חסדת ישראל כקש"ת סרנא ישראל איסר
שניש"א האב"ד דק"ק מעזריטש יע"א :

ה"ה כרז המאו"ג חריף ובקי ירא ושלם מו"ס משה קאציגעלינגבונין כ"י דומ"ס
פ"ה קהילתינו עלה על דעתו לעשות זר זכב על מחצרת הקודש תורת רבינו הגדול הרמב"ן
על התורה זלוקלה"כ זי"ע . לבאר כל חמירה בדברים הקדושים ובאורו יראו אור . והנה
מזה רבה לכיות בתומכי נפש כרז המחבר כ"י לקוח ממנו את חיבורו היקר אשר פיו
יקנו אהל משה ולהביא ברכה אל בתיכם . וזכות רבינו הגדול הרמב"ן אשר כל היום
תורתו בפיו ובאורו נראה אור בכיר בשחקים . יעמוד לכל התומכים והמחזיקים ידי
כרז המחבר אשר נפשו עמלה לו לבאר ולפרש ולתרגם דבריו הקדושים .

אוצר החכמה

המדבר לכבוד התורה ולומדי' . יום ד' כ"ה סיון תרל"ח מעזריטש :

ת"ת י"ג

נאום ישראל איסר שפירא חופק"ק הנ"ל .

פתח האזהר

אדונינו ית' יתנו כבוד וגמולים קפיעל
לא צוה : ולא שקן
ויקרא ובמדרש
זוה אח מפילתו כן
עוד אמרו שם כי אשה
של סולח וכי' כסן מבזה
מן מקריבות מה' צוה לאכול
לקרוב נראה לכסן בחלום אל תבזה
נפשה קרובה . וללע"ד לדקדק
שאמר כסן מה' כסן מקריבות
מה' לכהן מה' מקריבה דברי
מקודם מבזה עליה ולמה כלל צוה עוד
ואפשר לומר דהכסן לא הי' ע"ה
באזור בחורטנו הקדושה לענין
נפש כי מקריב . אך עטנתו עם
שאינם לריבים להביא קרבן
לפניהם רק די לפניהם צוה כי ראוים ונפשים
לשם קרבן לשמים . וידוע כי לא יחשון ד'
רק לשמוע בקולו ומי שליוו
הך עני הוא ולא יוכל
בעיני ד' כאלו הקריב קרבן
רוח נשברה . ולכן אמר
וישם ונשים העניות אינם
להביא קרבנים לשמים רק די
לכונן כי ראוים לכך . ומה שאמר
כסן מבזה עליה הי' כי מבזה
כי כעיקר הוא הבאת
כעיקר כוונת הלב כידוע
מה' לאכול מה' צוה להקריב
לאכילת או להקרבה
היא עכרת הלב וכיון
די צוה . ובע"ז הואיל
בפי חרתי אבל

כעני די צוה כי פוהרת מחשבתו ולבו לשון
ויש סמך לדברי כי הכסן הי' אדם
לא מן הנוזים את דבר השם מכא ד'
מן השמים כי לא יעשה כן על להבזה
לא הי' אהי' כי יגלו לו מן השמים
יעשה כן על להבזה . דברי מליו בנ"ס ד'
קל"ג אקרוי' לרב ספרא בזה
ואמרו שם מ"ע אקרוין
ולקרוין לרבא ומשני הגמרא רב
דאפילו רבא דאפילו רבא דכוכ חשו
שעה דכוכ נזוף לא גילו לו מן
ופשיעא אלו הכסן לא הי'
כמו שנראה פשטיות לשון המדרש
לן מן כד ים דבר זה כי
ולכן נרנ כמו שכתבתי .
על עילמי מי מהחכמים שיראו
ומה הוא מקריב מה'
צוה להקריב וע"ז חסוד
הגדול והנורא' אינו מבזה
לא את הקרובו . והיום כי אין
כל אחד אשר יגיש יגיעתו
נקרא קרבן . והנה העשירים
אשר ללב הארי ומריפים
צבלי וירושלמי ספרי
מרוצה קרבנם הוא קרבן
חידוש"ת שלהם . בחדופות
דאורייתא אבל איש עני כמוני
למה וחרובה אין עליה שמן
אשר ללב הארי ומריפים
לכבוד את מנחתו ג"כ אינם
לפניהם אהי' בני
ועל זה אדונינו בוכנו :

הנה חצורי אוכל משה הוא ביאור ופירוש לדברי רבינו הגדול והקדוש הרמב"ן ז"ל על חומש. וכנה לא אשה שקר בנפשי כי אני קולע אל המערה ולא אחטא. חלילה לי מחשוב זאת כי יודע אנכי את מיטיב ערכי ערך קטן עלי. אך זה שנים רבות כי דרכי ביום ו' עש"ק וביום השבת להגות בדברי רבינו הרמב"ן בשעת לימוד חומש כנהוג ומלאתי בכמה מקומות כי דברי רבינו לריכים פירוש לפירושו ובכמה מקומות ראיתי כי לא אפשר לאיש כמוני להבין דבריו הקדושים ואך במקומות הרבים אשר זכנו ד' יתברך להבין דברי רבינו החלתי לבעלות בדברים על ספר עד כי נרבות הימים ראיתי מכל הדברים שרשמתי על הספר נעשה כרך גדול על חמשה חומשי חורב לפרש דברי רבינו. ובכמה מקומות למדתי מדבריו חדושי דעים מחודשים. ומדי עיוני בדבריו הקדושים כמה פעמים עיינתי בדברי הר"א מזרחי ועזרתי ד' יתעלה למישקל ולמיטרא בדברי רבינו הר"א ולחרץ קושיות הר"א על רבינו הרמב"ן. ולפעמים עזרתי ד' לפרש שני השיטות שיטת דש"י ושיטת הרמב"ן ולהראות כי דברי שניכם דברי חלקים חיים ונוצעים ממקור כש"ס ומדרשים. ולפעמים החיפוש והיגיעה בדברי רבינו הי' לי לישועה כי עזרתי ד' ע"י דבריו הקדושים להבין איזה אגיא ופירוש במקום אחר אשר אינו נוגע לדברי רבינו במקום הזה ומועיל במקום אחר. וכמ"פ ראיתי כי מן השמים עזרתי לבא לעומק כוונתו הקדושה אמרתי כואיל וכן העלה הדברים על ספר. והסתלתי מקודם להליץ את חידושי על דברי רבינו

לפני רבים מחכמי עירנו ומלאו הדברים מן בעיניכם ונסיתי כרצו פשמים לשלוח מעט מחידושי ומאיוזה כערות וקושיות שהרגשתי בדברי רבינו לפני רב וגאון וראיתי כי בגאוני' דהקו עלמן מאד ליישב דברי רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל ולא עלתה בידם והשאירו בל"ע. אחרי העמל והיגיעה עזרתי ד' לפרש דברי רבינו ז"ל כאשר יבא בפנים בחצורי אשר שאלתי מהגאוני' ואת דבריהם בזה. ואם פירושי אשר חנני ד' במקומות הללו. ורוב דברים הלעסי לפני אחי הרב בגאון ר' סענדר כ"י הב"ד דק"ק ארלא וגם ע"פ כתב שלחתי מעט מחיבורי לפני אחי הרב בגאון מ' מאיר יוסף כ"י באב"ד בק"ק יאגאווא במחוז הורחלנא וכולם אמרו לי צפה מלא כי נחולים דברי לקבוע בדפוס. וגם מאווי לבי לכך יען. כי בשנת הרל"ג כי נשרפה עירנו ר"ל נשרפה ממני כווי ורכושי ולא התמרמר רוחי על זה רק התמרמר רוחי בחווי על זה כי נשרפה ממני כל חידושי שלי אשר יגעתי ועמלתי עליהם זה שנים רבות ולכן חביב בעיני עתה לחוק הדברים בחנני ד' בדפוס למען יהי' למשמרת ולא תשכח מפי ומפי זרעי

אוצר החכמה

עד עולם :

והנה להדפיס בפעם אחת על כל החומשים אין בכחי כי הכולאה מרובה והקונים מועטים ולכן סדרתי לעלמי להדפיס חומש חומש בפני עצמו ולמען כי יממשו בו ידי כולם מופלגים ובע"כ נכנסתי מענין לענין בחידושי כל' ובחידושים על הגדול ומדרשים וגם קבעתי בסוף חצורי שאלה וחשובה אחת מחיבורי הגדול שאו"ת יען כי שאלה זו פיגולה שלחתי לפני הרב בגאון ר' ישראל סכה

פתח האוהל

הבן מטורח וקבע מטע הפילפולי צספרו
 וכשיג עלי כוכרתי לדפוס אח שלי למטן
 יחבוננו כלומדים גם לדברי ואולי הלדק אחי :

דאשונה

אדפיס ס' בראשית לכבוד מי
 שהוא ראשית ואין לו ראשית
 ואחרים ולחסדו חקיה כי בעזרסו אדפיס
 בקרוב יחר החומשים לשמו ולזכרו ולא
 אכחד אחת לשוני כי לא אחשוב התועלת
 מחבורי לפני גדולי ישראל אשר קטנס עבה
 ממחני כי אלו החכמים לה לריכים לדודי
 ולדכוותי רק לפני תלמידים כגיני מאד ימלאו
 גם חפץ ויהי לפניהם תועלת גדול מפירושי
 של דברי רבינו ז"ל. גם במקומות שפרשתי עפ"י
 דברי רבינו במקומות אחרים הן בכל הן
 באגדה. בכל אלו הדברים ישמחו תלומדים
 ויגילו תלמידים :

אוצר החכמה
 חמ"ה 1234567

קראתי

שם כפרי אתה משה כי חבורי
 בעיני לא יחשב רק אוכל ארעי .
 באוכל הרועים יושני אוכל ומקנה אשר
 ברועים יבנו להגין עליכם מזרם וממטר .
 כי אכני לא אחשב כי כנעחי לגדולי ישראל
 אשר סוננס רכב ובחידושים שלהם יבנו
 גם חבלים והרמונים מאננים טובים שישא
 ויבנו אכל ארעי להגין עלי מזרם
 ויחזיקו לפני אשנים כמוני :
 כי מחל וכמוך רבים אהללי
 כסוב אשר נמלני עמוד

עד היום ולא בזכותי רק בלתי חסדי
 הגאונים כלדיקים . ורחמי שמים המהלים
 ואני לגבי אבי כרב המפורסם בדורו כשפרח
 לגבי זהב אבי כרב כגדול כו' מ' אלעזר
 חיים ז"ל צימי עלומיו כי מגדולי התלמידים
 של הגאון החסיד מו"ר חיים מוואלאזין ז"ל
 ורוב ימיו זרח עניו שמש הלחה וכו' הן
 בביתו ופזר נחן לאביונים נתקיים בו יחי
 עניים בני ביתך לומדי תורה גדולי ישראל
 היו מהובלי שולחני בין בחול בין בשבת וכו'
 מלבישם מלבושי כבוד וכבוד ח"ח ה' ח'
 חביב עליו יוהר מגופו והשתו וצניו . וכן
 אחי הלנועה הרבנית מרת רחל ג"ע היחה
 תומכת בידי אבי כרב ז"ל. אבי זקני כי איש
 קדוש ועבור חסיד ומקובל גדול בדורו
 המפורסם מ' יהודא ז"ל . ולמעלה בקודש
 בקדשים גאוני ארץ ז"ע כל זכותם עמדה לי .
 אף כי אנכי לא הכרתי את אבותי הדיקים
 ונזקחו ממני כד הוינא ינוקא ולא זכיתי לשמשם
 עכ"ז לא פסקה טובה ממני לעולם ונחגלתי
 על דרכי חכמים גאונים ודיקים וחסידים
 עלי כי לא יחסר לי כל לרכי . ובמה אוכל
 נמלה כמזני לפאר ולהלל את בוראי יוצרי
 וגואלי הרועה אהי מעודי . אך לבי לשמים
 ועיני נשואות לאל היום ונרא לבקש על
 נפשי ועל נפש אחתי הרבנית הלנועה מרת
 הגה בלכה אחי ובני וצנתי ימיו כי
 לא חשכה סחורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי
 עד עולם :

החתימה משה קאצינעלינבונין כו"צ בק"ק מעזריטש עיר המעטירה .
 גם ללשני טירי מעזריטש כמחולל המחזיקים אחי זה השעם
 ולכגידים כרמים והגשאים יחיו ויבלו שנותיהם
 כסוב יתלם להם משכוחה שלמה :

דביעור חמץ סוי. בשריפכ הא חולין מקדשים
 לא גמרינן וכוסין הפ"י לחמוכ גס על כרא"ש
 כנ"ל דלדברי כרא"ש קשם יומר מ"ע דר'
 יכודא. ובעולם חריפותו חידש פשט אחר
 בכסוגיא ודברי כרא"ש נשאר בל"ע, ולענד'
 לא קשיא ולא מידי על כרא"ש. ורבינו
 הגדול כרא"ש בא לישב קושיית כרשב"א
 בחוס' דכ"ח ד"ב אמרו לו והקשכ כרשב"א
 לדבריהם דרבנן שאמרו להם בשריפכ אחאי
 לא ילפינן חמץ מותר שהיא בשריפכ וע"ז
 כתב כרא"ש דרבנן לא למדו מכוחה על חמץ
 משום דס"ל לרבנן דחולין מקדשים לא גמרינן
 ושירוש הדברים דס"ל לרבינו כרא"ש דר'
 יכודא וחכמים פליגי בזה אם למדין חולין
 מקדשים אי לא. דר' יכודא סבירא ליה. דלמדין
 חולין מקדשים וחכמים סבירא לכו דחולין
 מקדשים לא אפשר ללמוד ומאי דפשיטא
 בכל כס"ס חולין מקדשים לא גמרינן וכו'
 הכל חליבא דחכמים אבל ר' יכודא פליגי
 ע"ז. ועדיין ל"ע דאמרינן באלו עובדים ד'
 מ"ה ור"ע מאי לריכי בשלמא אי כתב רחמנא
 בחטאת לא גמר כויר מיינה דחולין מקדשים
 נח גמרינן ור"ע הא סבר לה כר' יכודא
 דאין ביעור חמץ אלא שריפכ כדאמר רבא
 במכילתין ד' ה' ש"מ מדר"ע חלת ש"מ אין
 ביעור חמץ אלא שריפכ ופ"י רש"י דיליף
 מותר כר' יכודא אמנכ כרא"ש יפרש דהאי
 בשלמא אינו אלא בדרך דחוי דכרי מסקנת
 בגמרא אינו כן. ומעטכ מיושב קושיית
 הפ"י כמובן. וכרא"ש כתב כן לאחר שהביא
 דבגאונים פסקו כחכמים ופירש כרא"ש דברי
 חכמים ולא אמר כרא"ש מעולם כן על ר'
 יכודא ואדרבא דעתו דר' יכודא סבר דלמדין
 חולין מקדשים. ומכ שהקשכ החכם כנ"ל
 מסוגיא

שארני חכם אחד קושיא חמורכ על
 כרא"ש בפ' כל שעה סו' ג'
 וזה לשון כרא"ש ובגאונים פסקו כחכמים
 וכן פסק בעל העיטור ז"ל וכן כתב ס"ר
 יונה ז"ל ואי משום סתמא דתמורה קי"ל
 בחרי מסכחות אין סדר וא"כ כל' כרבים
 ואי סיקשי לך רבנן גופייהו לולפי מותר
 דלדידהו ליבא פירכא וי"ל דלדידהו איבא
 לאקשווי מה לנותר שכן קודם לכך ראוי
 להחמיר ולשורפו ושריפכ חמורכ כדאיבא
 בשילהי חמורכ כו'. והקשכ החכם כנ"ל דזכו
 נגד כסוגיא דשבועות ד' כ"ז ע"ב שם על
 הא דאמר שמואל גמר בלבו לריך שיוליא
 בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים. ומחיב
 כס"ס מהא דכתיב מולא שפתיך חשמוד ועשים
 אין לי אלא שהוליא בשפתיו גמר בלבו מנין
 ת"ל כל נדיב לב ומשני שאני החם דכתיב
 כל נדיב לב. ופריך ויגמור מינה ומשני
 משום דכוס חרומה וקדשים שני כחובים
 הבאים כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד
 אין מלמדין הניחא למ"ד אין מלמדין אלא
 למ"ד מלמדין מאי איבא למימר. הוו חולין
 וקדשים וחולין מקדשים לא גמרינן. והנה
 ידוע דמ"ד שני כחובים הבאים כאחד מלמדין
 הוא ר' יכודא ור' יכודא יליף מותר
 דבשריפכ ור' יכודא אמר כס"ס כחן דס"ל
 חולין מקדשים לא גמרינן וכדברי כרא"ש
 דנותר הוי קדשים ולכתי סברי רבנן ללא
 אפשר ללמוד מותר דביעור חמץ סוי בשריפכ
 וא"כ איך יליף ר' יכודא מותר ולבאורכ זהו
 קושיא חמורכ:

וזדנו אשר כשכתי ע"ז. הנה לבד קושייתו
 ראיתי להגאון רבינו בשל פני יושע
 דהקשכ על כסוגיא באמת איך ילפינן מותר

דבר חידוש אחד

אחד שנתעוררה בזכ ונשאר בל"ע . ולדידי לא קשה מידי ואקדים הקדמה אחת וכיא חמת כון וברור . ידוע בכמה מקומות בש"ס אמרינן שאני הכא דגלי קרא ולא אפשר ללמוד מכאן ובכמה מקומות אמרינן משום דכתיב קרא בחדא למדין משם בשאר מקומות וכבר נחשורו ע"ז רבותינו בעלי התוס' ותירונו סיכא דהסברא וכשכל מחייב ללמוד לא אמרי' שאני הכא דגלי קרא והיכא דזכו נגד השכל והסברא הינה מסכמת כן אמרינן שאני הכא דגלי קרא. ועי' תוס' סנהדרין כ"ח ד"ה ה"ה ועי' גיטין מ"ז ע"ב ח"ל שאני תוס' דכתיב ולביחך ואיכא דאמרי כו' תוס' הוא דכתיב ולביחך חבל בעלמא לא ח"ל טעמא דידי נמי מכאן הוא . ושם פי' כריעב"א דפליגי חס לביחך הוי אסמכתא או לימוד גמור . חבל בשאר מקומות הפי' כדכתבו. ומעתה ניחא בחולין שם עלם הענין בשאר איסורים הסברא נוחת דיהי' עד ס' או עד מאה דאז אינו נותן טעם והיכא דהסברא מחייב ודאי ילפינן אפינו מקדשים והא דאמרינן חולין מקדשים לא אמרינן דווקא בהאי כמו בחמץ דמלא הסברא לאו דווקא שריפה ואפי' מפרד וזורק לרוח או מטיל לים ודאי נמי הוי הכבשה ובשבעה ודאי השכל מחייב לדברים שכלב לאו כלום הוא כמו בכל הסורה כולב ועל כגון זה ודאי אמרינן חולין מקדשים לא אמרינן ושם באלו עוברין לענין גניעה דקדש השכל מחייב לאסוף כדי קליפה או נטילה ואמרינן חבל כחמור שבה וזהו נגד השכל ודאי אמרינן חולין מקדשים לא אמרינן. וז"ב למעיין בלשון הזכר של הראש :

מסוגיא דשנועות דמשני בשם הש"ס על מ"ד דשני כחוצין כבאין כאחד מלמדין דחולין מקדשים לא אמרינן וזהו אליבא דר' יודא נלענ"ד דפירושה דהש"ס שנועות ככי הוא . דהגמרא מקשה על שמואל מצרייחא דכל כדי לב דלמ"ד שני כחוצין כבאין כאחד מלמדין קשה על שמואל למכ לא יליף דין שנועה מההם ומשני שמואל סבירא לי' משום דהוי חולין וחולין מקדשים לא אמרינן וכחכמי' דפליגי בחמץ על ר' יודא חבל על ר' יודא בעלמא לא פירש הש"ס כאן איך דעתו בדינא דשמואל שאמר ולריך שויליא בשפתיו ואפשר דר' יודא בעלמא פליג על דיכא שאמר שמואל ולריך שויליא בשפתיו משום דבאמת כבר ר' יודא דלמדין חולין מקדשים ואין להקשות אליבא דהתוס' ורש"י דפסקו כר' יודא בחמץ איך פסקו כשמואל בדינא דשנועה כי לריך שויליא בשפתיו . וזהו לא קביא מידי דהתוס' פירשו דחולין מקדשים לא אמרינן כו"ע מודו בה ולית בה פלוגתא ורק דלמדין מותר משום דותר הוי קדשים פסולין ולא ניקרי קדשים או משום דלחומרא ילפינן ועוד דסמכו ח"ע על סתמא דמתניתין סוף חמורה כמבואר בדבריכם והראש לא כתב כן רק אליבא דהגאונים שפסקו כחכמים : **ואמנם** בעיקרא דדינא דקימ"ל חולין מקדשים לא אמרינן . ל"ע לפ"ז איך אמרינן מזרוע בשילה דכל האיסורין לחד מ"ד בש' ולחד מ"ד במאה הרי חולין מקדשים לא אמרינן ואמנם דעת התוס' שם בחולין ל"ע דאין זה לימוד גמור חבל מדעת רש"י לאזנראה כן וא"כ ל"ע . ומלאחי לגאון

בעזר יוצרי ובוראי

בראשית א

פסוק ב' התחיל רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל לפרש סיבת בראשית ומה שדרשו בו רז"ל בשביל הסורה שנקראה ראשית שנאמר ד' קניי ראשית דרכו. וזה לשון רבינו. והמדרש הזה סתום וחסום מאד כי דברים רבים מאלו שנקראו ראשית. וכולם להם מדרשים. וקטני אמנה יספרו בהם לרוב. אמרו בזכות שלשה דברים נברא העולם בזכות חלה בזכות מעשרות בזכות בכורים עכ"ל. עוד שם לשון רבינו. וכונתם זו שמלת בראשית תרמוז כי בעשר ספירות נברא העולם ורמוז לספירה הנקראה חכמה שבה יסוד כל הענין שנאמר ד' בחכמה יסד ארץ היא התרומה. וכי היא קודם אין לה שיעור למיעוט התבונות הנבראים בה. וכאשר ימנה אדם עשר מדות ויפריש אחת מעשר רמז לעשר ספירות. ויתבוננו ההכמים בעשירות וידברו בה. ותחילת מלוא יחידה בעיסה סרמוז בזה. וישראל שנקראו ראשית היא כנסת ישראל המשולה בשיר השירים לכלה. שקראה הכתוב בת. ואחות. ואם וכבר בא להם זה במדרש. בעטרה שעטרה לו אמו במקומות רבים. וכן וירא ראשית לו במטה יסברו. כי משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה. וראה ראשית לו. ולכן זכה לתורה הכל כוונה אחת להם.

ואי אפשר להאריך בפירושו זה הענין במכתב והרמז רב הנזק כי יסברו סברות אין בהם אחת. אבל הזכרתי זה לבלום פי קטני אמנה מעוטי חכמה המלטיגים על דברי רבותינו ע"כ לשונו הקדוש. ומה אנכי הפעוט אין לי חלק בנסתרות ואך לדעתי כי בכל הדברים הללו שכתב רבינו יש לפרשם גם על פי פשוטן ואלת הסודות הנשגבות הטמונים בסוף דברי רבינו. ולכן באתי אנכי איש לעיר לפרש את הפשיטות בזה. וזהו הנראה לענ"ד וגם אשר אומר בזה לא מלבי הולחמי הדברים רק הכל מדברי רבינו המפורשים במקומות שונים:

11234567

והנה רבינו רלונו ליישב שני קושיות בהפסוק אחד קשה מה שהקשה רש"י ז"ל למה כתיב בראשית ולא כתב בראשונה ועוד אחרי שרלונו לכחוש לשון ראשית הי' די בזה שיכתוב ראשית בלא ביי"ת ולא יזכר לורך בראשית עם הבי"ת ועל הקושיא השני' שכתב בראשית בבי"ת ע"ז תירץ רבינו סברתו ולא העיר בזה מאמרי רז"ל ועל הקושיא הראשונה שכתב בראשית ולא בראשונה ע"ז הביא רבינו דרשת חז"ל שדרשו בשביל הסורה שנקראה ראשית ובזכות חלה שנקראה ראשית כדכתיב ראשית עריסותיך ובזכות משה שנא' בו וירא ראשית לו. ועל זה שכתוב בראשית בבי"ת ולא כתוב ראשית ע"ז משני כי זהו רמז לעשר ספירות

שנים פס לימוד ומעשה ורמזה הסורה לחלק
 המעשה על אלו הדברים שנקראים ראשית
 היינו חלה ומעשרות וזכורים. והטעם דכנה
 ידוע דעת רבינו כי חלק המעשה הוא דווקא
 בארץ ישראל ששם כר המוריה והארץ
 בזה רבינו בכמה מקומות בחזרו זה
 והדברים החלויים בארץ ישראל זכו סלה
 ומעשרות וזכורים והס"ג רמזים לספירה
 הנקראת חכמה שידוע כי חלק המעשה
 ג"כ נקראת חכמה כמו שנאמר יראת ד'
 היא חכמה. ומה שאמר בזכות משה כי
 על ידו התגלות החורה ופירושי'. כי משך
 רבינו ע"ה ארון הנביאים וידע ככל
 באספקלריא המאירה ולכן הי' נכחו ללמוד
 אהנו כל החורה ודיקדוקי' ופירושי' אבל
 שאר הנביאים שלא ידעו כללות החורה
 כמשה רבינו ע"ה לא אפשר שעל ידיהם
 זכיו התגלות החורה לכל ישראל ולכן אמרו
 רז"ל בזכות משה כי בלעדו אין נורף לברואה
 בכללה. וזהו מדוקדק בלשון הזכ"ש של רבינו
 שכתב וכן וירא ראשית לו במשה יסברו
 כי משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה
 פי ללמד את בני ישראל ויהי' סימה צפיהם
 הולרכו למשה שהוא ראש הכל בתכלית
 השלימות כל שמוחיו של הקב"ה וכל הסודות
 וראש ראשית לו פירוש הראשית היא לו
 דווקא והוא זכה בו לא נביא אחר. ואפשר
 לומר דזהו שאמר משה מחני נח מספרך
 אשר כתבת היינו שגזרת כי נתינת החורה
 לישראל דווקא ע"י משה וא"כ כשחמחיו
 יהי' במל כללות החורה מישראל ולא יהי'
 מוזכרים כלל על החורה ולא יחשב זאת
 לחטא ועון זכו כוונת רבינו בכללו. אבל
 בפרט

כדבש ספירות נברא העולם. והסברן
 של דברים כך הוא. הנה ידוע אומן נפלא
 שזוכה בית גדול מאד מניח יסודות גדולים
 וחזקים מאד מאד שעל זה יהי' נסמך כל
 עשה הבנין ומה שבראנו יותר לכגזיה
 בנינו מוכרח יותר לחזק היסודות שקדמו
 להבנין כי ע"ז נסמך כל הבנין וכן עשה
 הקב"ה שברא העולם ומלואו וכמו שמשלו
 במ"ר העולם לבנין שסיידה וליירה ועשה
 השם בו יליים ופרחים. ולכן כשברא
 הקב"ה העולם ומלואו הניח יסודות רמים
 וחזקים שעל זה העולם עומד ומתחזק ומה
 הן היסודות הדברים שנקראו ראשית היא
 החורה וחלה ומעשרות וזכורים וזכות
 משה ופירוש הדברים כי צעש ספירות
 רמז כל עניני החורה ושמותיו של הקב"ה
 וראש השם יתעלה כי עחידין ישראל
 להחעסק צעש ספירות שזכו תכלית ידיעת
 הקב"ה בעולם ובשביל זה ברא את העולם
 וזהו מה שכתב הכמב"ן ורמז לספירה
 הנקראת חכמה שבה יסוד כל הענין כי
 מהחורה הקדושה נודע כל הספירות וכל
 שמוחיו של הקב"ה וסוד צריחת שמים וארץ
 ולכן רמז לספירה הנקראת חכמה ההכמה
 תכלית כל הענינים ורחילת כל הדברים והיא
 נקראת ראשית ומה שכתב בראשית עם
 הבי"ח פירו' עם הראשית היינו שהיא היחה
 כלי אומנתו של הקב"ה כידוע ובשביל
 נברא העולם ואין שום תכלית אחר בזה
 העולם להשלים רצון השם רק אם הוא
 עסוק בחורה הנקראת ראשית ורמזו חז"ל
 עוד בזה שאמרו בזכות חלה ומעשרות
 וזכורים כוונתם כי הנה חלקי החורה

ואוצר החכמה

בפרט יש בהם דברים עמוקים ומתוקים
לא ניתן לכתוב ולא להבין לאיש פשוט
כמוני. והדברים הללו אף שכולאתי אותם
מלבי בעיוני בדברי רבינו הגדול. אח"כ רב
מנחם כל דברי מכוונים במ"ר בראשית
פ' י"ד ובמדרש קהלה על פסוק את הכל
עשה יפה בעתו וז"ל במדרש ר' בון אמר בה
סרתי שיטי ר' בון אמר הי' ראוי אברהם
להבראות קודם אדם הראשון אלא אמר
הקב"ה אם אברא תחילה את אברהם שאם
יקלקל אין מי יבא ויחקן אלא הריני בורא
אדם ואם יקלקל זה יבא אברהם אחריו
ויחקן ובסוף בענין שם כתוב ח"ר אבא בר
בהגא יש מושלין משל למס"ד לאחד שהיו לו
שפעה קוריים בתוך דירתו וביתו איכן הוא
נותנו לו באמצע הערקלין כדי שחכי' סובלת
קורות שלפניה וקורות של אחריו כך מפני
מה ברא הקב"ה לאברהם אבינו באמצע כדי
שיסבול שלפניו והדורות הבאים אחריו.
ופירוש המדרש דר' בון אמר שראוי היו
אברהם להבראות תחילה משום דאברהם
הוא יסוד אמונתנו והוא הראשון שמסר
נפשו על קידוש השם ובשנילו תכלית כל
הבריאה וכפי שאמרנו שהיסודות הראשונים
נלרכים שיהיו חזקים ורמים. אך ראה
הקב"ה שיוחר תועלת בבריאת אברהם
אבינו עשרים דורות אחר אדם הראשון.
דהנה גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם
כי הדורות עתידין לקלקל ולא יהי' מי
סימקן אחריו לכן ברא אותו באמצע. וכוונת
המדרש שאמר לא יהי' מי שיחקן יבואר
לפנינו. ומה שאמר המדרש שברא אותו
באמצע כדי שיסבול הדורות שלפניו והבאים

אחריו הכי פירושו דהנה כתב רבינו צפ'
נח קפיטל י' פסוק ב' וזה לשונו וכרב
אמר במורה הנבוכים כי זה יאמת לשומעים
חידוש העולם וגם זה אמת כי אברהם
אבינו ילוה את בניו ואת ביתו אחריו ויעיד
להם על נח ובניו שראו במבול וראו בתיבה
והנה הוא עד מפי. עד בענין כל המבול
ועד רביעי על ילדה כי נח ראה אבי
שראה אדם הראשון וילחק ויעקב ראו שם
העד במבול ויעקב מגיד כל זה ליורדי
מזרים גם לפרעה ואנשי דורו והאנשים בכל
דור יודעים מאבותם ארבעה וחמשה דורות
מגידים מעשיהם וחולדותיהם ע"כ לשון
הזהב של רבינו. ולפי דבריו אפשר לכוון דברי
ר' בון דהנה ידע השם יתעלה כי האדם
קרוץ מחומר עבולת השם קשה לפניו כי
יאר מחשבות לבו רק רע כל היום. ואך
ע"י שרואה האדם בעיוני העונש לעוברי
רצונו וכעוזה והנרעה לעושי רצונו וכן
הגורם להאדם שיסתמיד מעט בעבולת השם
יתעלה. ולכן הי' בהכרח להביא מבול על
הארץ ולכלות דור אנוש ולכלות סדום ועמורה
ושוב ברא אברהם אבינו ע"ה וברכו השם
וגדלו יותר מכל בני דורו והמלכים בקשו
ממנו שיכרות ברית איתם שלא יאונה להם
רעה מזרעו אז כאשר לוי אברהם אבינו
אוחזו לירא את השם הנכבד והגורא שמענו
לו ובקשנו לאמרתו. וזהו שאמרו רז"ל
הריני בורא אדם ואם יקלקל זה יבא
אברהם ויסקן. אבל אם הי' הקב"ה בורא
את אברהם תחילה. והנה בניו של אברהם
לא היו באפשרי להענישם בעונשים כאלו
כמו במבואר במ"ר פ' וירא ח"ר לוי השופט

כל הארץ לא יעשה משפט אם עולם אחת
 מבקש אין דין כו' עד סוף הענין השיבו
 הקב"ה להבנת לרק וחשנה רשע מאנה לחייבן
 על כן משחק ד' חלקי' שמן ששון מחבירך
 ובחור מאמר ר' לוי מפורש אללי במקום
 אחר ואך כהריך לדברינו אומר כאן דהשוכה
 הקב"ה לאברהם כך דיודע דבר שיש בו
 רוח טוב ^{והוא החכם} הכל מריחים מזה ומחשנגים
 והדבר בעלמו חינו נפחת כלום וזהו לריח
 שמיך טובים כי ריח שמיך הריח מהנה
 לכל באי עולם והשמן בעלמו בשלימות לא
 חסר ממנו כלום. וכן הוא אברהם משחו ד'
 בשמן ששון שהבעיה לו ד' על שאלתו אם
 דין אחת מבקש לית עלמא קאים ע"ז
 ענהו ד' כי לא יירא חולי יכלו זרעו של
 ח"א ע"ה כי הנה אברהם משחו ד' בשמן
 ששון היינו שמעשה אברהם קיים לנח
 ואנחנו חיים בזכותו כמו הנהגה מהריח
 וזכותו קיים לנו לעולם. ומעתה יחבאר
 המדרש שהתחלנו להכח אמר ר' בון אשר
 לבחורה הי' לריך הקב"ה לבראות את אברהם
 מחילה כמו אומן שבוה בניינו ומניח יסודות
 בקרקע שע"ז נסמך הבנין היטב אלא אמר
 הקב"ה היני דומה לאומן יטן אלו הי' בכח
 האומן לעשות חיזוק לבנינו באמלע בנינו
 שע"י זה יחזק אם החתונים ובעליונים
 בודאי הי' יוחר נכון לפניו לשנות החיזוק
 באמלע בנינו אך מחוך שלא אפשר לו
 באופן אחר מוכרח הוא לעשות היסודות
 למטה בסחתיתו אבל הקב"ה ברא את
 אברהם באמלע כדי שיסבול את הדורות
 שלפניו והדורות שבאים אחריו. ועוד
 חושלת גדול לפנינו כמה שברא את האדם

תחילה אחרי כי בניו של אדם הראשון הי'
 באפשרי להענישם בעת שחטאו לפניו וא"כ
 אנחנו שראינו זאת בעינינו לקחנו מוסר
 מזה. אבל אם הי' נברא אברהם תחילה
 לא הי' באפשרי להעניש לזרעו של אברהם
 כדפירשנו אשר זכותו של אברהם קיים לנו
 לעולם ולא היו לנו ממי לקחת מוסר ולכן
 לטובתינו עשה הקב"ה שברא את אברהם
 באמלע. כלל הדברים מבואר מהמדרשים
 הג"ל שהקב"ה כיה יסודות שהעולם ומלואו
 יהיו נסמכי' ע"ז וכן כתיב בראשית בבי"ת
 וגם לא כתוב בראשית' וכדפירשנו. ו"ש במ"ר
 הסור' אומרת חני כלי אומנתו של הקב"ה
 והדברי' נכוני' בפירוש דברי רבינו יעו"ש
ורוח אלקים מרחפת על פני המים
 עי' פי' רש"י. ולפי מעוט שכלי עזרני
 ד' לפרש הפסוק על דרך הפשוט. דכתיב
 ידוע להשמים וכל אשר מעל השמים ובארץ
 וכל אשר בה ומתחת לארץ קיומם בעולם
 מרוח פיו של הקב"ה וכן אנו אומרים
 וברוח פיו כל לבאם ותמיד בכל רגע ורגע
 מקיים הקב"ה את כל ברלנו וברוח פיו
 וכן תיקנו לנו לומר ברוך עושה בראשית
 ולא עשה רק עושה בכל רגע ורגע. וכן אנו
 אומרים בתפילת שחרית המחדש בכל יום
 תמיד מעשה בראשית ובתפילת ערבית בורא
 יום ולילה כי הקב"ה בורא כל רגע ורגע
 את היום והלילה ועי' רמב"ן פסוק ד' וזה
 לשונו ואם החפץ יתפרד רגע מהם יהי'
 לאין. וכל אלו הדברים שאמרנו זהו עכשיו
 שהעולם נברא הכה רלון ד' מקיים ומכזה
 את כל העולם. אבל קודם שנברא העולם
 ועוד לא היו השמים והארץ וכל אשר בהם
 ולא

ולא הי' אז בעולם רק המים ותכו וצכו
 וחושך ע"פ תכום מי החזיק המים בעולם
 בלא השם יתעלה ברצונו ושוב עלה ברצון
 ד' ועשה מהמים בריאות נשגבות ואמר
 יהי רקיע בחוך המים וקודם שברא את
 ככל הי' חזוק המים והיותם וקיומם על
 ידי רוח חלקים ורוח פירוש רצון חלקים וזהו
 שאמר הכתוב בראשית ברא חלקים את
 השמים והארץ והארץ היתה תכו וצכו וחושך
 ע"פ תכום אז רוח חלקים מרחף על פני
 המים היינו שלא החזיק הקב"ה ברצונו רק
 מים ואח"כ רצה השם להבראות העולם
 כמו שהוא היום והיום רוח חלקים מרחף
 על כל הנמצא בעולם היינו כל הנמצא בעולם
 הויחם וקיומם הכל מאת רוח חלקים היינו
 רצון חלקים . ומלאתי בעז"ה חנא מסייע
 לדברי כי רוח מורה על הרצון מספר המורה
 כבוכים חלק ג' פ' ב' וזה לשונו אל אשר
 יהי' שמה הרוח ללכת ורוח אינו רוח
 המושבת אבל היא כוונה כמו שבארנו כו'
 וכן פירש יונתן ב"ע לאחר דבורה חמן רעוא
 למיזל אזלא לא מתהדרין במיזלכון . וכן
 ככל לענ"ד מספר הכתוב שקודם בריאת
 שמים כמו שהוא עכשיו הי' רצון השם
 לקיים את המים :

ורדעתי זהו כוונת מנ"מ במ"ר פ' ה'
 ר' אבא בר עהנא בשם ר' לוי
 אמר אמר הקב"ה יקוו לי המים מה שאני
 עתיד לעשות מהם משל למלך שבנה פלטרין
 וכושיב בחוכה אלמים והיו משכימים
 ושואלים בשלמו של מלך ברמיזה ובאלצע
 ובמנולין פי' רש"י בסודרין שעל ראשם ועי'
 מח"כ אמר המלך אלו הי' פקחין על אחת

כמה וכמה אחמה כושיב כה המלך דיורי
 פקחין עמדו והחזיקו בפלטין אמרו חין
 פלטין זו של מלך שלנו הוא אמר המלך
 חחזור הפלטין לכמו שהיתה כך מחילת
 ברייתו של עולם לא הי' קלוסו של הקב"ה
 עילה אלא מן המים כדא הוא דכתיב
 מקולות מים רבים כו' . ופירוש הדברים
 כך היא דהנה חכלית הבריאה הוא שיהי'
 גודע לנו כבוד השם יתעלה וכמפורש בכמה
 מקומות במדרשים ועי' רמב"ן בפ' ברא
 בסופו וזה לשונו הזהב ולפיכך אמרו היו
 זהיר במלכות קלה כבחמורה שכולן
 חמודות וחביבות מאד שכל שעה אדם מודה
 בהן לאלהיו וכוונת כל המלות שנאמין
 בחלקינו ומודה אליו שהוא ברצונו והוא
 כוונת הילירה שאין לנו טעם אחר בליירה
 הראשונה ואין לעליין בחחחונים חפץ מלבד
 זה שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו
 וכוונת רוממות הקול בחפילות וכוונת בתי
 כנסיות וזכות חפילות הדבים זהו שיהי'
 לבני אדם מקום שיתקבלו ויודו לאל שבראם
 והמליאתם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריוותך
 אהנו ע"כ לשונו הזהב, וזהו שאנו אומרים
 בחפילות שבת שכן חובת כל היצורים . וזהו
 קודם שבראו השם יתעלה הי' קלוסו של
 הקב"ה מן המים ולא הי' בעולם מי שישבח
 להקב"ה רק המים וא"כ כסא הכבוד הי'
 מרחף ע"פ המים . וא"כ זהו כוונת רש"י
 שפי' כסא הכבוד וקרוב לדברינו שפירשנו
 לעיל ושוב ראש ד' שדאי לפניו לברוא את
 האדם ויתקלם ממנו ושוב חטא האדם
 אמר הקב"ה יחזור הפלטין לכמו שהיתה :
והרמב"ן כתב וזה לשונו וסמך הרוח
 לאלקים

1234567

מנחת חינוך

לחלקים בעבור שהיא דקה מכולם ולמעלה
 מהם דק שהיא מרחפת ע"פ המים במאמרו
 של הקב"ה. ונלענ"ד לדבריו שכוונתו
 שכרות חיוזקו וקיומו מאלקים וזהו כעין
 שפירשתי על המים פי' רבינו על הרוח
 ולדבריו יחי' רוח פי' רוח המנשבת ולשיטתו
 פי' כן שפירש הרב ז"ל שמתחילה ברא ד'
 חומר ההיולי ועליו הקיף הקב"ה את הרוח
 ולדבריו פשט הכתוב הכי והארץ הייתה
 חכו וכו' ומושך ורוח חלקים הוא ענין
 בפ"ע ואך הי' קשה לרבינו שלריך לכתוב
 וחלקים בוא"ו וע"ז תירץ דסמכו הרוח
 לחלקים להורות כי דבר רוחני ביושר זהו
 נאלג מהקב"ה ומפורש בפר"א הובא
 ברמב"ן סוף פסוק חי"ת שמים מהיכן נבראו
 מאור לבושו של הקב"ה ולדבריו בא הכתוב
 להורות לנו קלת ענין בריאת שמים וארץ:
 פסוק ה' בתוך ^{אמר החכמה} דברי רבינו וזה לשונו
 וע"ד הפשט לא יתכן
 לומר יום ראשון בעבור שלא נעשה עדיין
 שני כי הראשון קודם לשני במנין או במעלה
 אבל שניהם נמלאים והאחד לא יורה על
 שני ע"כ והשיג מהר"א מזרחי על דבריו
 וטעמו דהלא משה רבינו כתב זאת ובימיו
 כי הכל בעולם וסמך עלמו על דברי הראב"ע
 כי ויהי ערב ויהי בקר הם דברי משה
 רבינו שסיפר לפניו מה שהי' אז בעת
 בריאתו. ולדעתי הקלושה לא אפשר לומר
 כן דבנה משה רבינו לא הגיד דברים מלבד
 רק קיבל כל דבריו מפי השם יתעלה
 והחורה כמו שהיתה כתובה במרום אש
 שחורה ע"ג אש לבנה העתיקה משה רבינו
 משם אוח בלות והקב"ה כתב כן באותו

לשון קודם שהי' דבר מה בעולם וכן כתב
 משה רבינו על זמן העבר כמו שהי' עומד
 בעת בריאת שמים וארץ. ולכן לא אפשר
 שיכתוב ראשון כי לא הי' שני אז. ואך מה
 שדרשו במ"ר מזה שכתב יום אחד נכונים
 בזה דברי רבינו בספר גור ארי' או דתתתי
 שמעית מיני' וכן הי'א בש"ס בכמה מקומות
 שמשמעותו קדריש הפילו אש לא אפשר
 שיכתוב לשון אחר וכן הכא כיון שכתוב
 אחד אף שמוכרח לכתוב כן מ"מ מלשון
 אחד דרשו אחד יום הכפורים או מה שדרשו
 אחד ששדיין לא נבראו המלאכים. ועי'
 לקמן ברמב"ן פ' לך קפיטל י"ד פסוק ז'
 משמע קלת כהמזרחי אבל בס' לבוש האורה
 החלחל ס' שמות מפורש בדברי משה
 רבינו לא כתב בחורה שום דבר מלבד רק
 העתיק מהחור' שהיתה כתובה לפניו במרום:
 ור"י נלענ"ד דכמו שבררנו פלוגתת סק'
 תנאי כן חיפליגו בזה תנאים במחנותין
 פ' ג"ה ד' ק' גיד הנשה נובג בעפורה
 ואינו נובג בטמאה ר' יהודה אומר אף
 בטמאה אחר ר' יהודה והלא מבני ועקב
 נאמר גיד הנשה ועדיין בהמה טמאה
 מותרת להן אמרו לו בסיני נאמר הלא
 שכתב במקומו. ופי' רש"י שם אמרו לו
 פסוק זה שהזכירו עליו בסיני נאמר ועד
 כיני לא הזכירו הלא שכתב במקומו לאחר
 שנאמר בסיני וכתב וסידר משה את החורה
 כתב המקרא הזה על המעשה ע"כ הזכירו
 בני ישראל אחרי כן שלא יאכלו גיד ע"כ
 ולהסביר פלוגתתם נראה דכח פליגי ר'
 יהודה סבר דהחורה נכתבה במרום כן ומשה
 לא סידר מדעתו שום דבר ורק כמעתיק
 משה